

УДК 616.89-008.454./616.891.6-057.36-058.65

О.Д. Гавловський

Рівні тривожності та депресії учасників антитерористичної операції

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава, Україна

Мета – визначити рівні тривожності та депресії учасників антитерористичної операції відповідно їх стану мобілізації.

Матеріали і методи. Дослідження проводилося на базі Полтавського обласного клінічного госпіталю для інвалідів війни та Кременчуцького обласного госпіталю для ветеранів війни. В дослідженні брали участь 189 пацієнтів учасників антитерористичної операції.

Результати дослідження. За результатами опитувальника шкали Спілбергера-Ханіна було встановлено, що високу тривожність мають 63 (33,5%), помірну – 73 (38,8%), низьку – 52 (27,7%).

Висновки. Встановлені значущі відмінності між рівнем депресії та тривоги у добровольців і мобілізованих за Міссісіпською шкалою: у добровольців рівень посттравматичного стресового розладу $73,81 \pm 5,5$ проти мобілізованих $62,52 \pm 2,9$ ($p=0,050$).

Визначено, що за Міссісіпською шкалою у бійців, які проживають одні рівень посттравматичного стресового розладу $72,87 \pm 5,3$ проти тих, які проживають з родиною $62,32 \pm 2,5$ ($p=0,049$). За шкалою депресії Бека, у тих хто проживає один $11,57 \pm 2,0$ проти тих, хто живе з родиною $6,71 \pm 0,8$ ($p=0,010$). За шкалою Спілбергера-Ханіна самооцінки ситуативної тривожності різниця полягає наступним чином: $41,63 \pm 1,6$ у самотніх проти $36,29 \pm 1,1$ у тих хто проживає з родиною ($p=0,012$), щодо особистісної тривожності, то різниця виглядає так: $50,72 \pm 1,2$ у самотніх проти $45,25 \pm 0,9$ у людей, які живуть з родиною ($p=0,002$).

Ключові слова: тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад, шкала, учасники антитерористичної операції.

Вступ

Аналізи досліджень дозволяють стверджувати, що учасники бойових дій і особливо інваліди відчувають стійку ситуаційну соціально-психологічну дезадаптованість. Це зумовлено наявністю у них травматичних та посттравматичних стресових розладів. Їх основними проявами є:

- симптоматичні повторення (нав'язливі спогади трагедії, що повторюються; сновидіння, що повторюються; відтворення переживань у формі ілюзій, галюцинацій, флешбек-епізодів);

- симптоми уникнення (намагання втекти від розмов, думок, почуттів, місць, людей – всього, що може нагадувати про трагедію; блокування пам'яті; відсторонення від близьких);

- симптоми збудження (труднощі у засипанні; роздратованість; підвищена пильність; необґрунтовані вибухи злості) [1].

Мета – визначити рівні тривожності та депресії учасників антитерористичної операції (АТО) відповідно їх стану мобілізації.

Матеріали та методи

Дослідження проводилося на базі Полтавського обласного клінічного госпіталю для інвалідів війни та Кременчуцького обласного госпіталю для ветеранів війни. В дослідженні брали участь 189 пацієнтів учасників АТО.

Дані збиралися безпосередньо при контакті з пацієнтами з використанням структурованого

опитувальника та історій хвороб пацієнтів. Депресія та рівень тривожності діагностувалися та вимірювалися за допомогою декількох опитувальників:

Міссісіпська шкала (МШ) була розроблена для оцінки ступеня вираженості посттравматичних стресових реакцій у ветеранів бойових дій. На сьогодні вона є одним із широко використовуваних інструментів для вимірювання ознак посттравматичних стресових розладів (ПТСР). Шкала містить 35 тверджень, кожне з яких оцінюється за п'ятибальною шкалою Ліккерта. Оцінка результатів здійснюється сумуванням балів, підсумковий показник дозволяє виявити ступінь впливу перенесеного індивідом травматичного досвіду. Результати: 35–96 – хороший рівень адаптації; 97–111 – порушення адаптації; 112 і вище – ПТСР [4].

Шкала депресії Бека (Beck Depression Inventory, BDI) запропонована американським психіатром Аароном Т. Беком у 1961 році. Перероблений варіант BDI-1 був опублікований в 1978, остання версія BDI-II датується 1996 роком. Методика розроблена на основі клінічних спостережень, дозволяє виявити обмежений набір найбільш релевантних і значущих симптомів депресії і найбільш часто пред'явленими пацієнтами скарг. Результати: 0–9 – відсутність депресивних синдромів; 10–15 – легка депресія; 16–19 – помірна депресія; 20–29 – виражена депресія; 30–63 – важка депресія [2].

Шкала особистісної та ситуативної тривожності Ч.Д. Спілбергера - Ю.Л. Ханіна. Дана методика дозволяє зробити перші й істотні уточнення про якість інтегральної самооцінки особистості: чи є нестабільність цієї самооцінки ситуативної або постійної, тобто особистісної.

Особистісна тривожність розглядається авторами як відносно стійка індивідуальна якість особистості, яка характеризує ступінь її занепокоєння, турботи, емоційної напруги внаслідок дії стресових факторів. Ситуативна тривожність – це стан спеціаліста, який характеризує ступінь його занепокоєння, турботи, емоційної напруги та розвивається за конкретною стресовою ситуацією. Якщо особистісна тривожність є стійкою індивідуальною характеристикою, то стан ситуативної тривожності може бути достатньо динамічним і за часом, і за ступенем вираженості. До 30 балів – низька тривожність; 31–45 балів – середня тривожність; 46 балів і більше – висока тривожність [3].

Оцінку достовірності різниці результатів дослідження в мобілізованих та добровольців за шкалами проводили непараметричним методом Манна-Уїтні.

Результати дослідження та їх обговорення

За результатами опитувальника шкали Спілбергера-Ханіна було встановлено, що високу тривожність мають 63 (33,5%), помірну – 73 (38,8%), низьку – 52 (27,7%).

Результати шкали депресії Бека показали, що у 10 (5,3%) присутня важка та виражена депресія, 12 (6,4%) мають помірну депресію, у 23 (12,2%) – наявна легка депресія, а у більшості 133 (70,7%) відсутні депресивні розлади.

Рівень посттравматичних реакцій за Міссісіпською шкалою склався наступним чином: у 158 (84,0%) пацієнтів хороший рівень адаптації, 18 (9,6%) мають порушення адаптації, а в 12 (6,4%) учасників бойових дій виявлено посттравматичний стресовий розлад.

Таблиця 1

Рівень ситуативної та особистісної тривожності в учасників АТО за Спілбергером-Ханіним

	Шкала самооцінки тривожності Спілбергера-Ханіна, абс. (%)	
	Ситуативна	Особистісна
Висока тривожність	63 (33,5)	121 (64,4)
Помірна тривожність	73 (38,8)	58 (30,9)
Низька тривожність	52 (27,7)	9 (4,8)

Таблиця 2

Рівень шкали депресії в учасників АТО за Беком

Шкала депресії Бека, абс. (%)	
Важка депресія	10 (5,3)
Виражена депресія	10 (5,3)
Помірна депресія	12 (6,4)
Легка депресія	23 (12,2)
Відсутність депресивних розладів	133 (70,7)

Таблиця 3

Рівень посттравматичних реакцій за Міссісіпською шкалою

Міссісіпська шкала для оцінки посттравматичних реакцій, абс. (%)	
ПТСР	12 (6,4)
Порушення адаптації	18 (9,6)
Хороший рівень адаптації	158 (84,0)

При визначенні відмінностей між рівнем депресії та тривоги у добровольців та мобілізованих встановили, що за Міссісіпською шкалою у добровольців рівень ПТСР $73,81 \pm 5,5$ проти мобілізованих $62,52 \pm 2,9$ ($p=0,050$). За визначенням рівня шкали обидва показники попадають в ступінь впливу перенесеного індивідом травматичного досвіду – порушення адаптації. Але, як показали результати нашого дослідження у добровольців більша тенденція до ПТСР, що можна пояснити їхньою

неготовністю до військових подій (табл. 4). За шкалою депресії Бека у добровольців рівень депресії $11,45 \pm 2,1$ проти $7,11 \pm 0,9$ у мобілізованих ($p=0,032$). Обидва показники знаходяться в межах визначення легкої депресії, але у добровольців вона значно вища, що також трактується неочікуваними враженнями від бойової обстановки.

Значимих відмінностей за Міссісіпською шкалою, шкалою депресії Бека та шкалою самооцінки Спілбергера-Ханіна не виявили.

Таблиця 4

Рівень депресії, тривожності та ПТСР у добровольців і мобілізованих учасників АТО

Шкала	Доброволець, $M \pm m$	Мобілізований, $M \pm m$	p
Міссісіпська шкала	$73,81 \pm 5,5$	$62,52 \pm 2,9$	0,050
Шкала депресії Бека	$11,45 \pm 2,1$	$7,11 \pm 0,9$	0,032
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна ситуативної тривожності	$40,30 \pm 2,0$	$36,89 \pm 1,2$	0,137
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна особистісної тривожності	$45,17 \pm 2,1$	$47,22 \pm 1,0$	0,323

Таблиця 5

Рівень депресії, тривожності та ПТСР у військових з досвідом та без досвіду бойових дій (БД) (M±m)

Шкала	Військовий з досвідом БД	Військовий без досвіду БД	p
Міссісіпська шкала	60,84±4,8	68,61±4,7	0,265
Шкала депресії Бека	6,21±1,8	5,83±1,5	0,874
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна ситуативної тривожності	38,47±2,2	36,04±2,6	0,497
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна особистісної тривожності	45,74±1,8	44,39±3,3	0,738

За Міссісіпською шкалою у бійців, які проживають одні рівень ПТСР 72,87±53 проти тих, які проживають з родиною 62,32±2,5 (p=0,049). За шкалою депресії Бека, у тих хто проживає один 11,57±2,0 проти тих, хто живе з родиною 6,71±0,8 (p=0,010). За шкалою Спілбергера-Ханіна самооцінки ситуативної тривожності різниця

полягає наступним чином: 41,63±1,6 у самотніх проти 36,29±1,1 у тих хто проживає з родиною (p=0,012), щодо особистісної тривожності, то різниця виглядає так: 50,72±1,2 у самотніх проти 45,25±0,9 у людей, які живуть з родиною (p=0,002).

Таблиця 6

Рівень депресії, тривожності та ПТСР в учасників АТО, які проживають одні або з родиною (M±m)

Шкала	Проживає один	Проживає з родиною	p
Міссісіпська шкала	72,87±53	62,32±2,5	0,049
Шкала депресії Бека	11,57±2,0	6,71±0,8	0,010
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна ситуативної тривожності	41,63±1,6	36,29±1,1	0,012
Шкала самооцінки Спілбергера-Ханіна особистісної тривожності	50,72±1,2	45,25±0,9	0,002

Комплексне дослідження психічного стану учасників АТО за різними шкалами, дозволило стратифікувати респондентів по групам: доброволець і мобілізований; військовий з бойовим досвідом і без нього та тих які мають різний сімейний статус. За Міссісіпською шкалою, яка була застосована для оцінки ступеня вираженості посттравматичних стресових реакцій у ветеранів бойових дій відмітили, що більш він виражений у добровольців, в рівній мірі як і депресія за шкалою Бека. Очевидно, уявлення добровольців про бойові дії не збігаються з реальністю і останні переживають виражений стрес з цього приводу. Значимої різниці між показниками за всіма шкалами у тих які мають досвід бойових дій і ті які його не мають не виявили. Насамперед це свідчить про несподівані враження учасників АТО, саме безпосередньо на місці події, незалежно від їхнього досвіду [5]. З приводу сімейного положення, а саме проживання самому або з родиною, виявилися значущі відмінності за всіма шкалами. За Міссісіпською шкалою і самотні і ті, які проживають з родиною, за результатами відповідей попадають в результат 35–96, що відповідає хорошему рівню адаптації, тоді як за шкалою Бека результати самотніх відповідають стану легкої депресії, а інші – відсутність депресивних синдромів [7]. Щодо ситуативної тривожності – обидві ці категорії належать до стану, який визначається як низька тривожність, а що стосується особистісної тривожності, то відповіді самотніх оцінюються як висока тривожність (46 балів і вище) проти тих які проживають з родиною – середня тривожність. Особистісна тривожність розглядається як вузлового моменту, надає великий вплив

на «потрапляння» людини в самотність і на його переживання [6]. Напевно відчуття власної належності до своєї родини створює відчуття безпеки у бійців, і знижує рівень особистісної тривожності, тоді як ситуація в якій вони знаходяться піднімає рівень ситуативної тривожності в обох категоріях.

Висновки

1. Встановлені значущі відмінності між рівнем депресії та тривоги у добровольців і мобілізованих за Міссісіпською шкалою у добровольців рівень ПТСР 73,81±5,5 проти мобілізованих 62,52±2,9 (p=0,050).

2. Визначено, що за Міссісіпською шкалою у бійців, які проживають одні рівень ПТСР 72,87±53 проти тих, які проживають з родиною 62,32±2,5 (p=0,049). За шкалою депресії Бека, у тих хто проживає один 11,57±2,0 проти тих, хто живе з родиною 6,71±0,8 (p=0,010). За шкалою Спілбергера-Ханіна самооцінки ситуативної тривожності різниця полягає наступним чином: 41,63±1,6 у самотніх проти 36,29±1,1 у тих хто проживає з родиною (p=0,012), щодо особистісної тривожності, то різниця виглядає так: 50,72±1,2 у самотніх проти 45,25±0,9 у людей, які живуть з родиною (p=0,002).

Перспективи подальших досліджень. Порівняти стан депресії за шкалами Міссісіпською та Бека та стан ситуативної тривожності особистості за шкалою Спілбергера-Ханіна в учасників бойових дій та цивільного населення.

Література

1. Мутьована Л.І. Методи психологічної допомоги учасникам АТО / Молодий вчений. – 2014. – № 10 (13). – С. 114–116.
2. Allen J.P. Becks Cognitive Theory of Depression Features Underlying Dysfunctional Beliefs / Retrieved. – 2004.
3. Ciaramella A., Spiegel D. Neurobiology of Psychiatric Disorders / Handbook of Clinical Neurology. – 2012. – 760 p.
4. Foa E.B., Yadin E. Assessment and Diagnosis of Posttraumatic Stress Disorder / Psychiatric Times. – July 1, 2011.
5. Maruta N.A., Yavdak I.A. Neurotrophic Treatment of Depressions: Opportunities and Prospects / International neurological journal. – 2014. – No 4.66.
6. Smarr K.L. Measures of Depression and Depressive Symptoms / Measures of psychological status and well-being. – Vol. 49, No. 5S, October 15, 2003, P. 134–146.
7. Steel J.L. Measuring depression and PTSD after trauma: Common scales and checklists / Dunlavy A.C., Stillman J., Pape H.C. // HHS Public Access. – 2011 Mar. – 42 (3). – P. 288–300.

Дата надходження рукопису до редакції: 16.01.2019 р.

Уровни тревожности и депрессии участников антитеррористической операции

А.Д. Гавловский

Украинская медицинская стоматологическая академия

Цель. Определить уровни тревожности и депрессии участников антитеррористической операции в соответствии их состояния мобилизации.

Материалы и методы. Исследование проводилось на базе Полтавского областного клинического госпиталя для инвалидов войны и Кременчугского областного госпиталя для ветеранов войны. В исследовании участвовали 189 пациентов участников антитеррористической операции.

Результаты. По результатам опросника шкалы Спилбергера-Ханина было установлено, что высокую тревожность имеют 63 (33,5%), умеренную – 73 (38,8%), низкую – 52 (27,7%).

Выводы. Установлены значимые различия между уровнем депрессии и тревоги у добровольцев и мобилизованных по Миссисипской шкале: у добровольцев уровень посттравматического стрессового расстройства $73,81 \pm 5,5$ против мобилизованных $62,52 \pm 2,9$ ($p=0,050$).

Определено, что за миссисипской шкале у бойцов, которые проживают одни уровень посттравматического стрессового расстройства $72,87 \pm 5,3$ против тех, которые проживают с семьей $62,32 \pm 2,5$ ($p=0,049$). По шкале депрессии Бека, у тех, кто проживает один $11,57 \pm 2,0$ против тех, кто живет с семьей $6,71 \pm 0,8$ ($p=0,010$). По шкале Спилбергера-Ханина самооценки ситуативной тревожности разница заключается следующим образом: $41,63 \pm 1,6$ у одиноких против $36,29 \pm 1,1$ у тех, кто проживает с семьей ($p=0,012$), по личностной тревожности разница выглядит так: $50,72 \pm 1,2$ у одиноких против $45,25 \pm 0,9$ людей, живущих с семьей ($p=0,002$).

Ключевые слова: тревожность, депрессия, посттравматическое стрессовое расстройство, шкала, участники антитеррористической операции.

Levels of anxiety and depression of the participants of the antiterrorist operation

A.D. Gavlovsky

Ukrainian Medical Stomatological Academy

Purpose. To determine the levels of anxiety and depression of participants in the antiterrorist operation in accordance with their state of mobilization.

Materials and methods. The study was conducted on the basis of the Poltava Regional Clinical Hospital for the Disabled of the War and the Kremenchug Regional Hospital for veterans of the war. The study involved 189 patients who participated in the antiterrorist operation.

Results. According to the results of Spielberger-Khanin's questionnaire, 63 (33.5%), 73 (38.8%) and 52 (27.7%) were moderate.

Conclusions. Significant differences were found between the level of depression and anxiety among volunteers mobilized on the Mississippi scale: volunteers had a post-traumatic stress disorder of 73.81 ± 5.5 versus mobilized 62.52 ± 2.9 ($p=0.050$).

It is determined that, at the Mississippi scale, soldiers who live at the same level of post-traumatic stress disorder are 72.87 ± 5.3 versus those who live with the family 62.32 ± 2.5 ($p=0.049$). According to Beka's depression scale, those who live alone are 11.57 ± 2.0 versus those who live with the family 6.71 ± 0.8 ($p=0.01$).

According to the Spielberger-Khanin scale of self-esteem of situational anxiety, the difference is as follows: 41.63 ± 1.6 for lone against 36.29 ± 1.1 for those who live with the family ($p=0.012$), according to personal anxiety, the difference is as follows: 50.72 ± 1.2 in single versus 45.25 ± 0.9 people living with the family ($p=0.002$).

Key words: anxiety, depression, posttraumatic stress disorder, scale, participants in the antiterrorist operation.

Відомості про автора

Гавловський Олександр Данилович – докторант кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з біостатистикою Української медичної стоматологічної академії; вул. Шевченка, 23, м. Полтава, 36011, Україна.